

Remissvar på betänkande SOU 2025:18 – Ett likvärdigt betygssystem

Vallentuna kommun lämnar följande svar på betänkande SOU 2025:18.

Sammanfattning

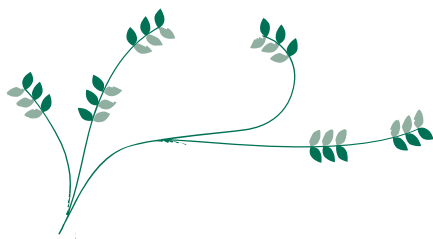
Vallentuna kommun kan se både för- och nackdelar med utredningens förslag. Fördelar är att det tas ett helhetsgrepp om betygssystemet på en nationell nivå, att betygen inte längre blir målrelaterade och att betyget F tas bort. Genomförande av förslaget kan ge en mer nyanserad betygssättning och en möjlighet för lärare att nå en samsyn om betygsnivåer och bedömningssituationer inom samma ämne på en skolenhet. Vallentuna kommun ser dock att det även finns nackdelar med förslaget, såsom risk för betygssstress för eleverna, mer administration för skolorna och ökad arbetsbelastning för lärare.

Vallentuna kommun ställer sig sammanfattningsvis positiv till förslagen i utredningen men vill samtidigt framföra kommunens farhågor. Med förslagen som läggs fram i denna utredning, tillsammans med de andra utredningar som pågår under våren 2025, såsom Läroplansutredningen (SOU 2025:19), Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74) med flera, finns en stor risk med att mycket omfattande förändringar kommer att ske på kort tid. Många fundamentala delar finns med som förändrar styrning, ansvar och hela kunskapssynen varför det är svårt att kortfattat ge djuplodande svar. Förslaget omfattar kunskapsförståelse, läroplans- och kursplanskonstruktion liksom bedömningssyn, betygssättning och förståelse för betygsskalan. Det finns en påtaglig risk att förändringarna genomförs så snabbt att viktiga aspekter inte hinner beaktas. Det kan i sin tur leda till att centrala delar faller bort i den starka drivkraften att förändra. Detta blir särskilt tydligt eftersom olika utredningar lyfter fram skilda områden, samtidigt som de överlappar varandra på flera punkter och därför behöver samordnas för att ge en helhetsbild.

Det finns områden i utredningen som kommunen ställer sig frågande till eller anser att det behövs ytterligare utredning och analys, vilka kommer att framkomma i följande remissvar.

Övergripande synpunkter

Begreppet *likvärdighet* är centralt och används frekvent i utredningen. Vallentuna kommun ser positivt på strävan efter att betygssättningen ska ske så likvärdigt som möjligt. En elevs kunskaper kan komma till uttryck på olika sätt beroende på elevers olika förutsättningar och styrkor, vilket riskerar leda till en olikvärdig bedömning av elevernas sammantagna kunskaper när en förskjutning sker mot en provresultatbaserad betygssättning, både vad avser de löpande proven och de nationella proven samt de nationella slutproven.

En likvärdighetsnyckel i form av en kalibreringsmodell baserad på provresultat, riskerar att leda till att de elever som finner provtillfällena utmanande, missgynnas genom detta sätt att mäta kunskap på jämfört med andra elever som inte blir påverkade på samma sätt i "high-stakes"-provsituationer. Det finns också en risk för diskrepans mellan vad som önskas av eleverna i form av utvecklade kunskaper och hur de ska bedömas. I Skolverkets rapport *Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning* från 2016, visas svårigheter med likvärdighet utifrån vad det är som bedöms. Rapporten lyfter också avsaknaden av att arbeta formativt i betygssättning. Det blir ett läge där det som bedöms är *förmågor*, samtidigt som det eftersträvas att betygen och systemet ska vara tydliga och konkreta, med likvärdiga krav eller kriterier att luta sig mot. Sedan 2018 har nationella prov en tydligare roll vid betygssättning och fungerar som en slags kalibrering för att öka likvärdigheten. Idag betonar Skolverket att resultaten från de nationella proven generellt väger tyngre än andra uppgifter i undervisningen. Samtidigt visar granskningar från Skolinspektionen i *Ombedömning av nationella prov 2017 – Fortsatt stora skillnader, 2017:342 (2018)* att ämnesbetyg ofta avviker från provbetyg. Det innebär inte nödvändigtvis att det rör sig om felbedömningar, utan snarare speglar lärarens helhetsbedömning utifrån ett bredare underlag än ett enskilt prov, *Svenska lärares syn på avvikelser mellan resultat på nationella prov och ämnesbetyg, Jönsson & Klapp, 2020*. Vallentuna kommun vill betona vikten av att likvärdighet inte kan koncentreras enbart till likvärdiga provresultat utan att lärarnas autonomi och bedömning av elevers kunskaper fortsatt behöver vara central.

8.1 Huvudförslag: Meritvärdeskalibrering

Om rätt förutsättningar ges ser Vallentuna kommun att modellen som föreslås kan komma att fungera i praktiken och troligen kalibrera så att likvärdigheten ökar. Det finns dock en risk för att ett fokus på likvärdighet övervägande sker utifrån ett linjärt matematiskt tänkande, utan djupare ansats in i hur det påverkar kunskapssynen och vad vi önskar berika för typ av kunskaper i vår unga befolkning som går i skolan.

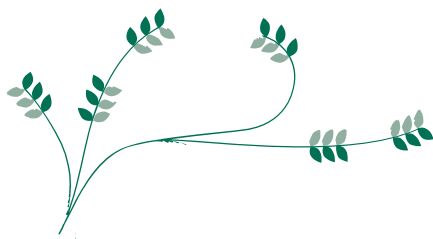
9.2.1 Jämna och fler steg i betygsskalan

Vallentuna kommun ser positivt på förslaget att motsvarande betyget F tas bort och instämmer i bedömningen att steget mellan betyg F och E i dagsläget är stort och onyanserat och att skalan 1-4 närmare kan definiera en elevers kunskaper.

Vad avser förslaget om ett nytt betygssystem med en 10-gradig skala, ser Vallentuna kommun att det kan innebära en mer nyanserad betygssättning än dagens system.

9.3.1 Nya betygs-kriterier som är stödjande vid betygssättningen

Begreppet betygs-kriterier ska enligt avsnittet vara detsamma som skalsteg, det vill säga steg 1-10 i det föreslagna nya betygssystemet och det ska regleras på förordningsnivå. Begreppet förekommer frekvent även i författningsförslaget för skollagen men det saknas en definition i definitionslistan i 1 kap. 3 § skollagen av vad begreppet innebär. Vallentuna kommun anser att regeringen bör överväga att införa en definition av *betygs-kriterier* för att undvika feltolkningar av begreppet och dess användning i skollagstiftningen.

9.3.2 Hur ska fler steg i betygsskalan tolkas utifrån betygskriterierna?

Utredningen menar att betyget 10 kommer delas ut mycket restriktivt. Detta sades även om betyget A vid införandet av nuvarande betygssystem, men det har med tiden kommit att delas ut relativt frikostigt. Vallentuna kommun anser att detsamma kan komma att ske med betyget 10, även om den utökade betygsskalan bör kunna stävas genom fler steg i skalan.

Utredningen menar vidare att elever som genomgående får betyg 10 endast kommer förekomma i exceptionella fall. Antalet elever som i dagens betygssystem får A i samtliga ämnen har ökat, vilket också utredningen lyfter. Vallentuna kommun har förståelse för att risken för betygsinflation kan stävas med fler steg i betygsskalan, men ser inte hur det nya systemet kommer att kunna förhindra ett överanvändande av betyget 10. Risken att även det nya systemet kan komma att leda till betygsinflation bedöms således Vallentuna kommun fortsatt är stor.

Dock ska understrykas att de elever som faktiskt ligger på denna höga nivå i samtliga ämnen, även fortsättningsvis ska kunna uppnå högsta betyg.

Det framkommer i utredningen att streck kommer att kvarstå. Här ser Vallentuna kommun ett behov av en tydlighet i när ett streck ska ges. Utredningen anger att det ska ges när det helt saknas underlag för en betygsbedömning men det ges inte en entydig förklaring vad som avses med att underlag helt saknas. Det uppstår årligen diskussioner i lärarlag och i skolor om när ett streck ska utdelas eller när det istället ska röra sig om ett lågt betyg.

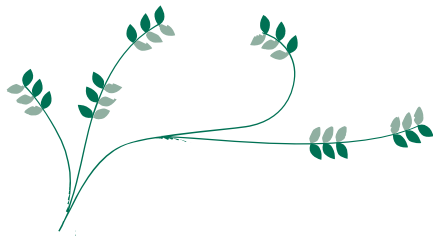
15.2 Ändrade behörighetsregler för tillträde till gymnasieskolan

Vallentuna kommun observerar att förslaget att programinriktat val tas bort, inte är överensstämmande med det förslag som presenteras i Fler vägar till arbetslivet, SOU 2024:74, där förslaget istället är att individuellt alternativ och yrkesintroduktion ska ersättas med ett nytt individuellt förberedelseprogram, "IMF". Vallentuna kommun har i egenskap av remissinstans även i den utredningen, lämnat remissvar avseende det förslaget.

I det nu förevarande förslaget om att avskaffa programinriktat val resonerar utredaren att det med hänvisning till Fler vägar till arbetslivet, är troligt att introduktionsprogrammen individuellt alternativ och yrkesintroduktion blir överflödiga och kan utgå till följd av förslaget eftersom det vid uträkningen av meritvärdet i nu föreslagna förändringar, sker en kompensation som innebär att ett lägre betyg i ett ämne kan kompenseras av ett högre betyg i ett annat ämne. Vallentuna kommun noterar dock att det endast är programinriktat val som tagits bort i förslaget och att yrkesintroduktion kvarstår. Vallentuna kommun understryker vikten av att de två olika förslagen i de två utredningarna behöver synkroniseras med varandra för att tydliggöra vilken väg regeringen väljer.

16.1 Inledande överväganden och utgångspunkter

Vallentuna kommun vill lyfta vikten av att om det inte finns en gemensam syn på vad kunskap är eller en utarbetad modell för hur kunskaper ska ses och bedömas, är det svårt att gå vidare med ett

nytt betygssystem. Antingen behöver läroplanen kalibreras utifrån det nya betygssystemet, eller tvärtom.

16.4.1 Bedömningssamråd för likvärdighet inom skolor och program

Vallentuna kommun kan se att införande av bedömningssamråd kommer att kunna leda till flera fördelar. Lärarna blir delaktiga i förbättringsarbetet och ämnesutvecklingen på skolan. Det går i linje med en struktur som redan idag tillämpas på vissa skolor, där professionella lärandegemenskaper är en naturlig del av skolans utvecklingsarbete, medan det på andra skolor kan innebära en stor organisatorisk och tidskrävande omställning. Vallentuna kommun ifrågasätter således inte de positiva effekterna av förslaget om bedömningssamråd utifrån syftet att lärarna får mer tid att samverka och diskutera betygsunderlag och betygssättning i de ämnen som föreslås. Det måste dock belysas att lärarnas tid är begränsad, och införandet av bedömningssamråd får inte riskera att gå ut över lärarnas övriga arbetsuppgifter. Skolorna har olika omfattning och omfång i alla kursplaner och timplaner och lärare på högstadiet i dagens skolsystem arbetar inte samma tider och är inte tillgängliga samma tider.

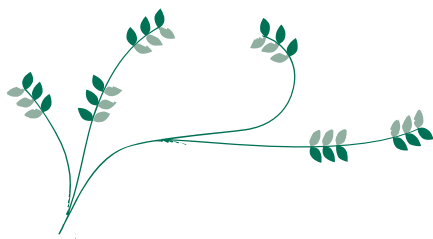
Utredningen menar att modellen för kalibrering inte tar ansvar för att betygssättningen är likvärdig inom skolan, men däremot för att betygssättningen blir likvärdig mellan skolor. Vallentuna kommun menar dock att genom att föreslå att rektor ansvarar för att bedömningssamråden genomförs utan att det finns någon närmare reglering av med vilka metoder och i vilken omfattning dessa samråd ska genomföras, riskerar att leda till olika förfaranden på olika skolor, vilket i förlängningen torde kunna äventyra den likvärdighet som man med förslaget vill uppnå mellan skolor på nationell nivå.

16.2.4 Det ska vara tydligt för eleverna när deras kunskaper bedöms för betygssättning

Vallentuna kommun ser att utredningen inte tycks lägga någon avsevärd vikt vid att det ska vara tydligt för eleverna när deras kunskaper bedöms för betygssättning. Avsnittet är kortfattat och summariskt.

17.1.4 Utprovning av uppgifter i nationella slutprov

Vallentuna kommun instämmer i att utprovningssuppgifter är ett bra sätt att lägga grund för kommande prov. En nackdel som utredningen lyfter fram är att provtiden troligtvis behöver förlängas för att eleverna ska hinna med fler uppgifter. Det skulle här vara intressant att utreda möjligheten till icke tidsatta prov. Det skulle kunna resultera i att eleverna känner ett lugn och det skulle ge information om en medelsvarstid för varje uppgift, vilket skulle kunna ligga till grund för framtida provkonstruktioner. En sådan fördjupad utredning skulle också resultera i att det finns flera elevgrupper som behöver mer tid, även högrepresterande elever.

17.1.5 Central rättning ska införas för samtliga nationella slutprov

Det är viktigt att förutsättningarna för en sådan omfattande förändring i skolsystemet noggrant analyseras och att den organisation som ska riggas blir stabil både från start och över tid. Utredningen anger inte tydligt hur en sådan organisation ska vara uppbyggd, men det nämns exempelvis i 21.8.6 att legitimerade lärare kan anmäla sig som centrala bedömare och i 21.8.7 att central rättning kan bemannas av lärare i juni. I 17.2.4 anges vidare att lärare som arbetar med central rättning som bisyssla kommer behöva förlägga arbetstiden på kvällar och helger under terminstid. Men närmare beskrivning av uppdraget lämnas åt Skolverket att konstruera. Vallentuna kommun ställer sig tveksam till att låta lärare rätta proven utanför ordinarie arbetstid. Kommunen har genomfört liknande upplägg på lärarstaben gällande lovskolor under många år. Det blir en attraktiv extrainkomst som lärare konkurrerar om att få. Det finns också en risk i att bygga upp ett system som förlitar sig på lärares övertidsarbete. Rättning bör regleras inom ramen för lärarnas arbetstid. Central rättning som bisyssla för lärare kan medföra en orimlig arbetsbelastning, vilket i sin tur kan få en negativ påverkan på lärarnas förutsättningar att utföra sitt kärnuppdrag.

Det är något otydligt i utredningen huruvida det enbart ska vara de nationella slutproven som ska rättas centralt eller om även andra nationella prov ska ha samma centrala rättning eller om denna som idag ska kvarstå på skolenheterna. Exempelvis i 21.8.4 nämns central rättning utan att definiera vilka prov detta ska innefatta. I rubriker och författningsförslag är det de nationella slutproven som föreslås rättas centralt. Men i den löpande texten på flertalet ställen i utredningen, nämns central rättning av prov i mer generella ordalag. Det är en stor skillnad i tidsåtgång och resurser att endast ha central rättning av de föreslagna nationella slutproven jämfört med att även de övriga nationella proven ska rättas centralt. Detta behöver förtydligas.

Figur 17.1 Exempel på hur återkoppling till elev i årskurs 9 skulle kunna se ut

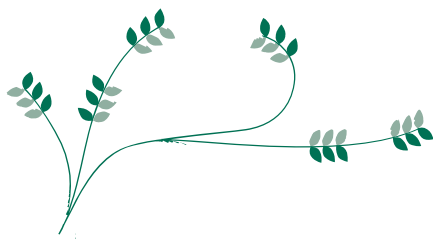
Vallentuna kommun anser att en avvägning bör ske mellan behovet av transparens och syftet med att redovisa siffror för skola och riket samt identifiera eventuella negativa effekter, såsom en jämförelsestress för lärare och rektorer.

17.1.6 Nationella slutprov ska konstrueras för att automaträttas och bedömas centralt

Vallentuna kommun instämmer i utredningens förslag som innebär att de nationella slutproven inte bör bestå av övervägande del frisvarsuppgifter, utan av flersvars- och kortsvarsuppgifter som kan läsas upp av provplattformen. Vallentuna kommun är positivt inställd till automatiserad rättning.

19 Prov-, betygs- och bedömningsstress

Vallentuna kommun ser positivt på utredningens genomgång av riskfaktorer och hur dessa kan hanteras. När likvärdighet i betyg blir ett överordnat mål finns en risk att annat blir underordnat, såsom elevers rätt till förståelse, delaktighet och återkoppling. Därför är det av vikt att elevperspektivet och elevhälsa genomsyrar det fortsatta arbetet med framtagande och implementering av ett nytt betygssystem.

Det är viktigt att eleverna förstår och kan påverka sin egen läroprocess – något som är avgörande för både motivation och framtida kunskapsutveckling. Ett nytt betygssystem får inte innebära att förutsättningarna för elevgrupper som befinner sig i en skolsituation som präglas av hög frånvaro, psykisk ohälsa eller utmaningar kopplade till exempelvis NPF-diagnoser, försämras.

21.5.7 Nationella slutprovresultat och meritvärden delges efter vårterminsslutet

Utredningen menar att man gjort en avvägning av att en längre väntan för eleven på besked om provresultat och meritvärde är rimligt, trots att det utifrån ett elevperspektiv kan uppfattas som en negativ förändring mot dagens system. Vallentuna kommun efterfrågar en fördjupad analys av de risker som utredningen pekar på.

21.8.4 Inga ytterligare administrativa arbetsuppgifter

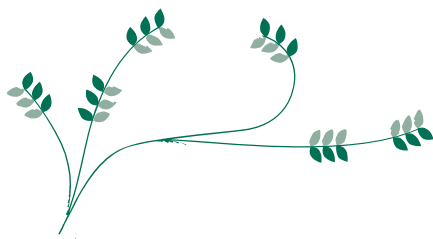
Utredningen menar att förslagen om digitala nationella prov och central rättning kommer minska arbetsbelastningen generellt för lärare. Vallentuna kommun vill dock lyfta följande aspekter. När man lyfter bort en så stor del av bedömningsansvaret från lärarna och i stället lägger det på centralt rättade nationella prov, förlorar lärarna inte bara sin professionella autonomi. Det riskerar också att försvaga de professionella lärandegemenskaper som bygger på gemensam sambedömning och kontinuerlig utveckling av undervisningen. Visserligen har de nationella proven ett högt informationsvärde – de är expertreviderade och väl utprovade – men lärarnas betygssättning vilar vanligtvis på ett mycket bredare och djupare bedömningsunderlag än bara provresultat, se vidare *Jönsson & Klapp, 2020*.

För att ett betygssystem ska vara hållbart och ha legitimitet över tid måste det ägas, försvaras och utvecklas av den profession som använder det – lärarna. Om lärarkåren bara har ansvar för 70 procent av betyget, vem ska då ta helhetsansvaret? Det är traditionellt lärarna som har förklarat och försvarat betygssystemet för elever, vårdnadshavare och allmänhet. Men om lärare inte längre fullt ut äger sin bedömningspraktik – vem ska då ta det ansvaret?

Generell kommentar om Del 1 författningsförslag

Begreppen *Betygskriterier* och *Nationella betygskriterier* förekommer frekvent men det saknas förtydliganden eller definition av vad de två olika begreppen avser eller om de är samma sak. Begreppen behöver beskrivas, förslagsvis i skollagens definitionslista i 1 kap. 3 §.

Lydelsen *Ämnets syfte och centrala innehåll* används genomgående men kommer det att finnas en nationell definition vad ett ämnets syfte och centrala innehåll i praktiken innebär? Utredningen hänvisar till SOU 2025:19 om nya läroplaner men i denna finns lydelsen endast återgiven på ett ställe som hänvisar till en forskningsstudie.

21.13.3 Finansiering av förslagen fram till 2028

Förslaget innebär en minskning av statsbidraget Stärkt kunskapsutveckling. Det är ett bidrag där Vallentuna kommun i dagsläget har relativt stort egenbestämmande i hur medlen disponeras, inom ramen för statsbidragets syfte och villkor. Statsbidraget ska användas till utökade insatser som stärker kunskapsutvecklingen. Med utökade insatser avses åtgärder utöver ordinarie verksamhet, det vill säga sådan verksamhet som huvudmannen har skyldighet att genomföra enligt skollagen. Minskas detta bidrag behöver Vallentuna kommun istället finansiera insatserna på annat sätt.

21.24.1 Konsekvenser för kommuner och regioner, ekonomiska konsekvenser

Utredningen menar att förslagen ryms inom kommunernas ansvarsområde. Enligt förslaget minskas ersättningen till kommunen i det kommunala utjämningsystemet. Det kommer att påverka kommunens gemensamma ekonomi eftersom dessa medel inte är specifikt kopplade till utbildningssektorn. Det kommer att få ekonomiska konsekvenser, men hur pass stora de blir beror på hur stor del som just Vallentuna kommuns anslag minskas med. Om betänkandet Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50) leder till en lagändring kommer utjämningsystemet att förändras. Hur stor effekt förslagen i nu aktuell utredning får i förhållande till förändringar i utjämningsystemet är svårt att bedöma.

Utredningen påstår att kommunens kostnader kommer att minska eftersom lärarnas arbetstid som används till rättning inte kommer vara lika omfattande som idag. Detta ställer sig Vallentuna kommun tveksam till. Kommunen kan aldrig minska en tjänst med exempelvis 10 procent för att arbetsuppgiften med rättningen av prov till viss del minskar. Detta hade blivit en minskning av skolornas kostnader om kommunen hade kunnat avsluta anställningar, men Vallentuna kommun har svårt att se hur detta specifika moment skulle minska skolans kostnader.

Sammanfattningsvis innebär förslaget minskade intäkter för kommunen, samtidigt som kostnaderna för lärare förblir oförändrade. Detta medför att kommunen i högre utsträckning behöver finansiera skolverksamheten med egna medel, vilket torde strida mot förslagets intention. Vallentuna kommun ser dock positivt på utredningens slutsats att förslaget om bedömningssamråd kommer medföra sådana utökade kostnader för kommunerna att det kommer medföra statlig finansiering.